

הַלְכוּת תְּפִלִּין סִימָן לַב

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק טא]

והוא הדין צבע אחר אם על ידי נשתנה צורת האות⁹⁵.

שעל הקלף) כתב בשם כמה אחרונים שאין בזה משום איסור מוחק, שאינו אלא כביסוי על האותיות. ומ"מ הסיק שאין להורות להקל נגד הבי"ח (ועוד אחרונים).

עוד כתב (שם), שלדעת הפמ"ג (שם א"א ס"ק ד) אסור להסיר את השעוה בשבת גם משום טלטול מוקצה, שהרי מטלטל אותה בידו, ולדעת הרעק"א אסור משום שהוא מתקן מנא, שמכשיר בכך את הספר תורה (וראה שו"ת רעק"א מהדו"ת סי' טו).

[ביה"ל שם]

ד"ש בנה חשש אסור מחיקה כיון דאי אפשר לקלפו שיהיה קל האותיות קצמים¹⁰⁰.

100 משמע, שאם אפשר לקלפו באופן שיהיו כל האותיות קיימות, מותר. אמנם, לענין שימת סיד על גבי כותל שיש בו שמות, הביא הפתחי תשובה (יו"ד סי' רעו ס"ק ט) מחלוקת הפוסקים, שלדעת הפנים מאירות מותר אם ניתן לגרד את הסיד באופן שרישום האותיות יהיה ניכר, ולדעת המעיל צדקה אסור אפילו באופן זה.

[ביה"ל ד"ה ואינה נכרת]

כבר השג על זה מהמת כפה קשיות, עין בפתחי תשובה אבן סעור פסד גטין¹⁰¹, ואף שפלישבו שם קצת¹⁰².

101 שם (ס"ק פז) כתב בשם התורת גיטין והגט מקושר לתמוה, ממה שנפסק שדיו על גבי דיו אינו חשוב כתב אלא אם כן היתה בו תוספת מעלה ושבח, כגון שהתחתון נכתב שלא לשמה והעליון נכתב לשמה, אבל אם לא היתה שום תוספת מעלה בכתב העליון, לכל הדעות אינה כלום, ולפי זה אין טיפת הדיו נחשבת לכתב, והכתב התחתון נשאר בכשרותו.

102 שסובר הפמ"ג לחשוש לכך שכל שיש שינוי בין הכתב העליון לכתב התחתון, חשוב הכתב העליון ככתב, ולכן אף באופן שהכתב התחתון נכתב לשמה והכתב העליון נכתב שלא לשמה, חשוב גם הכתב העליון כתב, שהרי יש בו שינוי מן הכתב התחתון.

[ביה"ל שם]

דיעבדי עוד קלמוס עליו לשמה ומפה נפשה מהגז¹⁰³.

103 ואף על גב שאם כתב על גבי כתב לא נחשב כתב, נשאר הכתב התחתון מכוסה [וכן העיר בשו"ת הר צבי יו"ד סי' רכז], מ"מ יש לומר שהוא סובר שמה שאין כתב העליון חשוב כתב היינו משום שבתל לכתב התחתון ונעשה חלק ממנו, ולכן אינו נחשב כמכוסה, וכן מבואר בשו"ת נודע ביהודה (אהע"ז מהדו"ק סי' פה). ולכן יש להכשיר את הדבר ממה נפשך. וראה חידושי הגר"ח (על השי"ס סי' קמה).

[משנב ס"ק טב]

שאבקה תמונתה ואין שמה עליה⁹⁶.

96 ואף אם תינוק קוראה כהוגן, כתב לקמן (הקדמת משנת סופרים ד"ה כל) שיתכן שאין הדבר מועיל להכשיר, כל שאנו רואים שאין צורתה עליה.

וכיון שצריך מאד לדעת את כל פרטי דיני 'חק תוכות', כתב (שם ד"ה תפלין) שהחיי אדם היה מתנה עם הסופר שלא ימחוק עם סכין כלום, כדי שלא יבוא לידי 'חק תוכות' אם ימחוק שלא כדיון.

[משנב ס"ק טד]

ואפילו מעביר קלמוס על האות לאחר שחק תוכו אינו מועיל⁹⁷.

97 ובטעם הדבר כתב הלבושי שרד (על המג"א ס"ק כו), שכיון שכתב על גבי כתב לא מועיל, כמבואר בגמרא (גיטין יט, א), נמצא שהכתב העליון לא הועיל מאומה, ולא נשאר אלא הכתב התחתון הפסול מדין 'חק תוכות'.

[ביה"ל ד"ה אם נפלה]

מוכה מסתימת הפוסקים דאין נפקא מינה בין אם נצשה קצת הפתיקה או לאחר הפתיקה⁹⁸.

98 כתב כן לאפוקי מדעת הסמ"ק (המובא בביה"ל ד"ה וכתב דל"ת), הסובר שאם נפלה טיפת דיו על האות לאחר כתיבתה, יכול לגרור הטיפה ואין בזה משום 'חק תוכות', מפני שכבר היתה צורת האות ניכרת בשעת כתיבתה. ועל זה כתב שלא נקטינן כן, אלא נקטינן כדעת הרא"ש, שבכל ענין פסול משום 'חק תוכות'. (וראה ביה"ל להלן סוף ד"ה רגלי).

[ביה"ל ד"ה טפת דיו]

ואם קשבת⁹⁹, אם נראה האות מתוכה ויכול לקרות כן, פשר.

99 שאין יכול לגרור השעוה משום איסור מוחק, וכמו שכתב הב"ח (סי' שמו), וכן משמע במג"א שם (ס"ק ד). ובביה"ל שם (ס"ג ד"ה

הלכות תפלין סימן לב

מז באר הגולה

יז *אם נפלה *טפת (סא) דיו (סב) לתוך האות (סג) *ואינה נקרת (כו) האות, אין תקנה
 (סד) לגרר (סה) הדיו *ועל-ידי-ךך יהיה נפר האות, דהוי (סו) חק תוכות *ופסול, משום דבעינן
 'וכתב' (סז) ולא 'חקק'. והוא הדיו אם טעה *וכתב דל"ת במקום רי"ש או ב"י"ת במקום כ"ף, *
 ע ה"א ש"פ פ"ק ב
 דג"טין וספר המדינה
 סימן רה סמ"ג
 והנה"ח סמ"ג
 פ"ק א

באר היטב

(כו) האות. ואם היא מחסרה קוצה של אות או שנואה כאלו היא גופה של אות, אע"פ שהאות נקרת להראי פסול, רד"ף וקנה"ג, ופרי"ח בא"ע סי' ס"ו ס"ק טו חולק עליו וכתב: ואיני רואה טעם בהוראה זו, דאי קשנהעבה הגג או הנוך ע"י אותו טפת דיו שפול בגוף האות מה בכך, ויוכל לתקנו ולחזרו ולעשות דק בקלמוס ואין כאן חק תוכות, וכן פשטתון קטן כל-דוהו יוצא חוץ לאות באופן שאינו משנה מצורת האות כלל וגם האות נקרת ללא חכם וזו טעם, גם בזה נ"ל להכשיר עכ"ל, וכ"כ דעת הע"ת ע"ש. אם נפלה טפת דיו, אפלו מחק הטפה לגמרי ונמר האות ע"י כתיבה פסול, דבעי שיהא כל האות ע"י כתיבה, רד"ף. נפלה טפת דיו והיא עשויה כמין חצי אות, לא אשקטן מאן דשרי להשלים האות ע"י כתיבה, הרי"ם אלשקר סימן ה, אבל הביי בא"ע סי' קכה מכשיר וכ"פ ומ"א שם ס"ד. כתב מהרי"ק בא"ע סימן קכה דאם עשה חכה חלוקה שנואה קב, תבות, והנה בעד אחר של החלקים ש"יין של ג' ראשים ועשאה ר' ראשין והאריכה בכך למלאת החלל שבאמצע חלקי התבה, ואח"כ גרר מראשי הש"יין האמצעים ונשארה ש"יין של ג' ראשים עשויה מאלוה, כשר ולא נראה חק תוכות; ומ"מ יותר טוב למחוק הראש הראשון קודם כתיבת הראש השני. ומקור"ם בן-החייב שם ס"ק לה ופרי"ח שם ס"ק טו דהוי דבריו וכתבו דבכהאי גוונא מקרי חק תוכות ופסול ע"ש. והסתקן

משנה ברורה

האות מגוף הסת"מ: יד דיו. והוא הדיו צבע אחר אם על-ידי זה נשתנה צורת האות⁹⁶, (אבל טעם ששונה על האות, אף שמכסה להאות ואינה נקרת אף-על-פי-כן) מטר לסלק, דשענה אין מבטל התבה, ועין בבאורי הלכה: (כס) לתוף. בין שנגע הטפה בגוף האות או לא. והוא הדיו אם נפלה הטפה על קני האות ממש, ונתפשט הטפה גם מבחוץ להאות עד שאינו נפר האות בתמונתו על-ידי זה: (סג) ואינה נקרת. בין שעל-ידי זה נשתנה תמונתה לאות אחרת, כגון שפלה טפה תוך חלל ב' ונראית כפ"א, או שאברה (סה) תמונתה ואין שמה עליה⁹⁶, והוא הדיו בשאר אותיות, ואפלו אם על-ידי הטפה נחסר (סו) רק קוצה של יו"ד, בין ימין או (סז) שמאל, פסול. ואם מסתפק בהאות אם צורתו עליו או לא, מראה (סח) תינוק דלא חפים ולא טפש: (סד) לגרר. ואפלו מעביר קלמוס על האות לאחר שחק תוכו אינו מועיל⁹⁷, מגן-אברהם: (סה) הדין. ואפלו אם הטפה (סט) לח עדין והאות כבר (ע) נתיבש, לא אמרינן שיהא כפטיש בעלמא על האות, כיון שעל-פל-פנים נפסל צורת האות קודם התקוף: (סו) חק תוכות. פרוש, שחוקק (עא) התוף של האות וסביבו, וממילא נשארה מה שאינו מוחק בצורתו אות: (סז) ולא 'חקק'. וזה גס-פן חקיקה מקרי, כיון שאינו

הסתקן סדור תבלי ומכתי לו להניח נר ולדבר עם (פא"פ)¹ על מקום הנפה, ופוגע בשמות הקדושים שאינם נחמדים, דיש בזה חשש אסור מחיקה כיון דאי אפשר לקלפו לשינה כל האותיות כמימ¹⁰⁰, ונרע יותר משענה, עין שם שהאר"ך בזה ומסיק דעשה האמן כך: יחיד נר על כל שם ונר גס בלי דבק, או ודבק מעט בשענה, דלא הוי מחיקה וכנ"ל ומה דאסור בשבת גרירת השענה מעל הספר-תורה הוא משעם אחר, עין שם, ואחר-כך ודבק הגיר (בפא"פ), דיהיה הגיר השני מדבק על הגיר ראשון שמת על השם, וזה לא הוי מחיקה, דאם לקלפו תכיר שני יהיה השם שלם: * ואינה נקרת. עין במשנה ברורה בסעיף-קטן סו לענין אם נפל על קני האות ממש ונפר האות, אף דהפרי"מ גידים במשבוט-זהב בסעיף-קטן טו מצדד להחמיר בזה ומטעם קטב על כתב, דאם לא שפעת נפילת הטפה כבר נתיבש האות ע"ש, כבר השג על זה מחמת כמה קשייות. עין פתחי-תשובה באן-השער בספר-תשו"ב¹⁰¹, וזה שמנשבו שמת-קטן¹⁰² מלכך שהוא רחוק גדול אין להחמיר בזה, אחר שרוב הפוסקים מקלין אפלו בכתב על-גבי כתב ממש, וכל-שכן בזה השפעת-דיו שפלה מעצמה שאין שם שך קטב עליו. ועוד נראה לי בזה עצה אחרת, אפלו בכתב על-גבי כתב ממש ועשני היה שלא לשמה, דבעיביר עוד קלמוס עליו לשמה וממה נפשך מהני¹⁰³, ולא מקרי שלא סתדן לכאורה, מאחר דמעת כתיבה הראשונה צורתו עליו, וכמו שכתב בסעיף-קטן לו במגן-אברהם: * ועל-ידי-ךך יהיה נפר האות. עין במשנה ברורה כמה שכתבנו אפלו תקון לא כע"י וכ"ו. ואם נפלה הטפה מבחוץ להאות סמוך להאות בעת הכתיבה, אפלו אם האות נקרת עדין ולא נגע על-ידי-זה לאות אחרת, מדינא צריך לגרר את הטפה במקום הנקוצה באות, דאי לא הכי לא מתחייב האות מקף גויל, כן משמע מ"ב בסיון פה, עין שם: * ופסול משום דבעינן 'וכתב' וכ"ו. עין בספר בית-מאיר על אבן-העזר בסיון קכה דמתחייב בזה לשיטת הרשב"א ודסבירא לה דאין בזה משום חק תוכות, והואיל דמתחלה נעשה אות על-ידי כתיבה, וכן בטעה וכתב ר' במקום רי"ש, ואין בזה נח משום לתא דחק תוכות מדינא ע"ש. אבל הגאון ר' עקיבא איגר בהדושי פה חולק על זה ע"ש, וכן מוכח בים של שלמה גטין דף כ דהוא מדאורייתא: * וכתב דל"ת במקום רי"ש. הוא הדיו אם נעשה ר' אחר שנמטר כתיבת הרי"ש גס-פן אין להכשיר בחקיקה, לפי מה דפסק המחבר בענין טפת דיו ובענין דביקת אות לאות אפלו שנגמרה, דלא אסרי"ק. אחר-כך מצאתי בהדושי

שער העיצון

תרגום: 1 דבק העשוי מקמח. תרגום: 1 מגן-אברהם: (סא) מגן-אברהם בשם רד"ף: (סב) פרי-מגדים: (סג) אחרונים באבן-העזר: (סד) פרי-מגדים: (ט) פרי-מגדים: (עא) ט"ז: